

1989 – Det som ingen havde troet

Årene omkring 1989 og specielt d. 9. november står meget klart i min erindring. Murens fald og den tyske genforening – ja hvis man havde forudsagt disse begivenheder bare få år før, ja så ville man nok blive indstillet til en mentalundersøgelse. Vi vidste alle, at det knagede alvorligt i jerntæppets fuger, men ingen havde ventet, at Comecon og USSR brød totalt sammen.

Jeg var i de år freelance eksportkonsulent for en række danske virksomheder og arbejdede både i Mellemøsten og Østeuropa, så begivenhederne påvirkede også mit arbejdsliv.

Rumænien

I 1988 havde jeg været i Rumænien til nogle forhandlinger om en mindre produktionslinje til et mejeri i Timisoara til fremstilling af, hvad vi dengang kaldte fetaost. Det helt store marked dengang var Iran, men rumænerne bedyrede at det var beregnet til hjemmemarkedet. Det var selvfølgelig løgn. I foråret 1989 havde Irans præsident, Ali Khamenei været på besøg i Bukarest og afsluttet en handelsaftale med Rumænien. Det læste jeg i en iransk avis under et besøg i Teheran. Da jeg kom hjem, var der udkald til Bukarest vi afsluttede en kontrakt og udstyret blev produceret i efteråret og kørt på lastvogne til Timisoara i december.

Udstyret lander midt i december, og der tager flere dage for chaufførerne at komme ud igen på grund af opstanden, hvor det rumænske sikkerhedspoliti åbnede ild mod demonstranterne. Timisoara ligger i Transsylvanien og tilhørte indtil afslutningen af 1. verdenskrig Ungarn, og befolkningen er overvejende ungarsk. De har lige siden fredsslutningen følt sig som et undertrykt mindretal. Balladen var startet med en præst der skulle forflyttes, vist nok fordi han var for populær (og derfor en sikkerhedsrisiko). Ceausescu skulle på genvisit hos den iranske præsident Ali Akbar Hashemi Rafsanjani (Ayatollah Khomeini døde i juni 1989 og blev efterfulgt af Ali Khamenei som Irans religiøse leder). På grund af balladen hjemme afkorter Ceausescu besøget i Teheran. Hjemme bliver han væltet og henrettet juledag 1989.

Historien om fetaosten ender til gengæld lykkeligt. Ceausescus efterfølger Iliescu indførte straks forbud mod eksport af fødevarer, så de rumænske forbrugere fik glæde af fetaost på markedet.

I alle diktaturstater er der humoristiske vittigheder om det siddende styre. Her er en, som en ungarsk (transsylvansk) samarbejdspartner fortalte om Ceausescu: Landsfaderen skulle holde en stor tale til folket, hvor han skulle fejre socialismens endegyldige sejr ved at afsløre en statue af sig selv. Rumænsk TV havde afsat hele aftenen til begivenheden, men Ceausescu talte kun ca. 1 time. TV-journalisterne begyndte så at spørge de fremmødte om hvad de syntes om statuen. Alle roste den i høje toner. Den klæder vores by, det er et smukt kunstværk o. s. v. indtil de kom til en lille roma borger. Han ville ikke udtale sig, han vægrede sig. Journalisten pressede ham og sagde noget i retning af, at her i socialismens højborg, befriet for kapitalismens tunge åg var ordet jo frit, og alle kunne sige hvad de mente. Romaen kunne ikke rigtig lide statuen. Journalisten spurgte forbløffet "hvorfor dog ikke". Romaen svarede "det er kniven i ryggen" _ journalisten, "jamen der er jo ingen kniv!". Romaen: "Det er det jeg ikke kan lide".

Min transsylvanske ven har de hørt historien fra en mand netop løsladt efter 6. måneders fængsel for at have fortalt historien på et værtshus. Der havde været en stikker tilstede (de var i øvrigt over alt) så Securitate tog affære.

Bulgarien

Jeg var i Sofia i foråret 1989, hvor jeg deltog i en erhvervsdelegation i forbindelse med Statsminister Poul Schlütters statsbesøg. Poul Schlütter var blevet enkemand, og man havde derfor (i mangel af en førstedame) lavet dobbelt ministerbesøg, hvor Lone Dybkær også deltog som miljøminister. Det blev en lidt speciel oplevelse også på det danske hold.

Ingen havde forudset, at Todor Zhivkov ville blive væltet ½ år senere. Alle banker rynkede brynene, når man spurgte om projektf finansiering til offentlige projekter i Bulgarien, og man havde et klart indtryk af, at resurserne slet ikke stod mål med ambitionerne.

Poul Schlütter gav udtryk for, at Zhivkov var en ældre herre, men at der stadig var visse handelsmuligheder med Bulgarien. Lone Dybkær fastslog, at bulgarerne slet ikke var begyndt på forureningsbekæmpelse, hverken til lands til vands eller i luften. Det var et helt åbent marked og det var bare om at komme i gang. Det morede vi os i det stille sind over. Vi vidste alle, at miljøbevidsthed fandtes ikke i det bulgarske glossar eller for den sags skyld ikke i hele Østeuropa.

Jeg skal ikke sige, at vi forudså begivenhederne samme efterår, men vi havde alligevel en fornemmelse af, at det var et dybt forældet økonomisk system, og at et eller andet måtte ske.

Irak

I november 1989 deltog jeg i Baghdad international Fair. Jeg stod i spidsen for et netværk af producenter at udstyr til vandforsyning og kunstvanding. Jeg havde ikke været i landet i nogle år, og stor var min forbavselse over ændringerne.

Man havde genopbygget Babylon og ved indgangen var rejst en status i overmenneskelig størrelse af Saddam Hussein, hvor der på indskriften stod, at han nedstammede i direkte linje fra Nebukadnezar. Siden Kurderkrigen i 1974 – 75 var sikkerheden skærpet drastisk, men på den tid frygtede enhver irakisk familie at miste medlemmer. Ingen kunne vide sig sikker og blev nogen arresteret, blev familien ikke underrettet, og de kom sjældent hjem igen.

Således var jeg i Baghdad d. 9. november. Sent om aftenen sendte Irakisk fjernsyn nyheder på engelsk. Coverstory var som altid, hvor præsidenten havde været og mødt folket, som var udkommanderet af sikkerhedspolitiet for at hylde ham med dans og høje tilråb. Det gik aldrig stille af. Men derefter var der billeder fra Berlin. De ikoniske spots, hvor østberlinerne står på toppen af Berlinmuren og jubler.

Det glemmer jeg aldrig, og jeg håbede i mit stille sind, at Irakerne en dag ville få en tilsvarende oplevelse som østtyskerne. Det skulle senere gå noget anderledes.

Da jeg nogle måneder senere var tilbage i Irak oplevede jeg en yderligere skærpelse af sikkerhedssystemet. Forklaringen var, at det rumænske Securitate havde opbygget det irakiske sikkerhedspoliti. Det havde ry for at være de dygtigste (læs mest undertrykkende) i verden. Alligevel var Ceausescu blevet væltet og henrettet efter en tvivlsom standretsproces. Det rystede Saddam Hussein og hans nærmeste.

d. 2. august 1990 besatte Saddam Hussein Kuwait. FN reagerede for en gangs skyld lynhurtigt med en total fordømmelse af aktionen og krav om øjeblikkelig tilbagetrækning. Jeg skulle have været til Baghdad d. 6. august, men turen blev af gode grunde aflyst. Saddam Hussein nægtede alle udlændinge, som tilfældigvis var på besøg i Irak i de dage, udrejsetilladelse.

Der var rigtig mange vittigheder om Saddam Hussein, men det var kun folk, man var virkelig fortrolige med, som turde fortælle dem.

En af dem kommer her. Saddam valgte en morgen at flyve rundt i helikopter for at hilse på sit folk fra luften. Han fløj henover et stort torv i det centrale Bagdad, folk vinkede men de førte armene sådan som de også krævede noget. Saddam siger: "giv dem nogle medaljer". Besætningen kaster en masse medaljer ud. Folket samler dem op men de viser tegn, at de kræver mere. Saddam siger til besætningen "kast nogle penge ud til dem" Besætningen kaster pengesedler ud til dem. Folket samler op, men bagefter kræver de mere. Så smider besætningen Saddam ud til dem.

Iran

Efter revolutionen i 1979 fik Iran et teokratisk styre med Ayatollah Khomeini som øverste religiøs leder og leder af Vogternes Råd. Man bevarede det iranske parlament Majlis (der på arabisk betyder råd) og der blev også direkte valg til præsidentembedet – dog kun mellem kandidater godkendt af Vogternes Råd. Vogternes Råd skal sikre at alle parlamentets love er i overensstemmelse med Koranen.

Shiamuslimernes største og mest respekterede teolog, Hussein-Ali Montazeri stod Khomeini nær og var udpeget til hans efterfølger. Men han kom i unåde, fordi han kritiserede revolutionsgardens summariske retsprocesser og henrettelser af politiske fanger. I stedet blev den siddende præsident Ali Khamenei udpeget som efterfølger. Han var og er en rigtig hardliner uden den store politiske indsigt.

Khomeini døde i juni 1989 og Khamenei efterfulgte ham. Derfor skulle der vælges ny præsident Det blev Ali Akbar Rafsanjani. Han er nok den mest pragmatiske og realistiske politiker i Iran. Han havde været formand for parlamentet.

Der var kommet ny øverste religiøs leder, så nu skulle der også udpeges 12 medlemmer af vogternes råd. Khamenei forsøgte at få bønder, der hverken kunne læse eller skrive på de 12 pladser, men Rafsanjani, der udmærket lugtede lunt, at Khamenei ville omgive sig med klakører, fremlagde et lovforslag om udnævnelsen. Medlemmerne skulle kunne læse og skrive. Begrundelse: Ellers kunne de jo ikke læse Koranen. Den begrundelse kunne Khamenei ikke vende sig imod. Politiske argumenter tæller somme tider også i Iran.

Jeg deltog i Teheran international Fair i efteråret 1990. Det var som repræsentant for det samme eksportnetværk som nævnt under Irak. Min iranske agent havde også forbindelser til Østtyskland, så vi var sammen til afskedsreception på den Østtyske Ambassade i Teheran d. 2. oktober. Den tyske genforeningsdag. De havde været meget betænkelige ved deres fremtid i forbindelse med genforeningen, men på genforeningsdagen fortalte de, at de alle havde fået job hjemme i det genforenede Vaterland.

Jeg havde besøgt dem et par gange før. De havde det ikke nemt. De fik ca. 1000 USD pr. måned til at leve for. Det kunne selvfølgelig ikke dække udgifterne, men vin og spiritus er jo forbudt i Iran, så man tjente vist lidt på det sorte marked.

Syrien og Jordan

Mine aktiviteter i Syrien og Jordan har også en vis relevans til de store omvæltninger omkring året 1989. I Syrien prøvede vi at lave en barter deal med den syriske regering. Den var udformet på basis af sovjet kommandøkonomi uden betaling i hård valuta. Syrien tilbød bl. a. råfosfat fra deres miner. Vi skulle bl. a. levere forskelligt maskinel til deres fødevarerindustri. Selvom det var ren byttehandel, skulle der jo føres et regnskab for de udvekslede varers værdi. Regnskabet blev normalt ført i US \$. Ved vores forhandlinger fik jeg gennemført, at vi skulle føre udvekslingsregnskabet i D-mark, men jeg blev klar over, at de fleste konti mellem COMECON-

landene og de kommunistisk orienterede 3. lande blev ført i US \$. Fra 1980 – 85 blev kursen mere end fordoblet. Det betød, at fattige lande der skyldte varer til de mere velbeslåede fik fordoblet deres gæld. Præsident Ronald Reagan førte bevidst en vækstpolitik, der resulterede i en fordobling af dollarens værdi. Sovjet skyldte dollars i Verdensbanken og mellemregningerne blev også ført i dollars. Det førte til det økonomiske sammenbrud i Østblokken.

I Jordan erfarede jeg den rystende sløvhed i FN og verdenssamfundet. Jordan er et fattigt men meget velorganiseret land især i sammenligning med andre lande i Mellemøsten. Jordan har ingen olie. Jordans største eksportmarked i 1990 var Irak, hvor man solgte fødevarer til gengæld for olie.

Restriktionerne indført af FN i august 1990 betød, at deres eksport skulle stoppe og at de ikke måtte importere olie fra Irak. Jordan forklarede i FN, at så måtte de have omgående økonomisk hjælp. Det lovede man at sørge for, men Jordan fortsatte med deres samhandel med Irak, for der kom ingen penge. Jeg var i Amman i begyndelsen af november. Mens jeg var der, kom den første støtte. Den var bilateral, og den kom fra Japan. Det internationale samfund er sædvanligvis alt for sløvt.

Tyskland 1990

Det var en særlig oplevelse at køre i Vesttyskland i 1990. Østtyskerne kørte i deres små Trabanter ("trabyer") ind over grænsen og fik foræret 100 D-mark til at more sig for i vesten. Jubelen ville ingen ende tage, og nok sænkede de hastigheden på motorvejene, men vi smilede og vinkede til dem. Men hvordan skulle det her ende? Fremtiden var usikker. Præsident George H. W. Bush forsøgte at overbevise Margaret Thatcher og Francois Mitterand om at de ikke skulle elske Tyskland så meget at de absolut ville have 2 af dem. Thatcher var modvillig, men i store indenrigspolitiske problemer på grund af den såkaldte poll-tax og måtte senere på året træde tilbage. Mitterand forudså ved en genforening, at Frankrig blev næst størst i EU. Kompromiset blev, at Euroen skulle indføres, så D-marken ikke blev den alt dominerende. Så manglede kun Sovjetunionen, som var på fallittens rand. De fik 12. milliarder D-mark - officielt til byggeri og genhusning af Sovjetborgere i Østtyskland.

Schäuble og de Maiziére forhandlede genforeningsaftalen, som blev en total politisk ydmygelse for Østtyskland. DDR blev nedlagt, de 5 tidligere delstater i det østtyske område blev genoprettet og sluttede sig til forbundsrepublikken, der tog navneforandring fra Vesttyskland til Tyskland.

8. november 2019

Steffen Nørregaard